

**BAMBANCI DA KAMANCE TSAKANIN
MIYAR GARGAJIYA DA TA ZAMANI.**

NA

**HASSAN USMAN BAZZAH
1011106051**

**KUNDIN NEMAN DIGIRIN FARKO (B.A HAUSA) DA AKA
GABATAR A SASHEN KOYAR DA HARSUNAN NIJERIYA,
JAMI'AR USMANU XAN FODIYO, SAKKWATO.**

SATUMBA 2015

TABBATARWA

Wannan kundin ya cika dukkan qa'idojin da aka shimfixa domin kammala digirin farko na (B.A HAUSA) a Sashen Koyar da Harsunan Najeria, Jami'ar Usmanu Xanfodiyo Sakkwato.

Sa Hannun Mai Dubawa
Dr. Sani Yusuf Birnin Tudu

Kwanan Wata

Sa Hannun Shugaban Sashe
Prof. A.M Xantumbishi

Kwanan Wata

Sa Hannun Mai Dubawa Na waje
(External Examiner)

Kwanan Wata

SADUKARWA

Na sadukar da wannan aikin nawa ga iyaye da kuma yannena da ‘yan uwana, Allah ya saka musu da mafificin alherinsa, ya albarkaci rayuwarsu, ya nufe mu da cikawa da imani duka, Amin.

GODIYA

- Tsarki ya tabbata ga Allah maxaukakin sarki. Ubangijin halittu mai kowa mai komai Wanda ya Samar da ni daga zuriyar Annabi Adam, ya kuma rayar da ni bisa tafarkin addinin Musulunci. Dukkan yabo da godiya sun tabbata ga shugaban halittu Annabi Muhammad (.S.A.W). Da iyalansa da sahabbansa.
- Ina mika godiyata musamman ga Malamina Malam, Dr. Sani Yusuf Birnin Tudu, wanda ya jure da yanayin rayuwata yake duba aikin nawa, ba abin da zan ce sai dai in ce Allah ya biya shi da mafificin alherinsa na gode, Allah ya qara xaukaka.
- Ina miqa gadiyata musamman ga iyayena, waxanda suka sha xawainiya da ni tun ina cikin ciki har na zo duniya, ban da kalmomin da zan furta domin yin godiya a gare su, sai dai in ce Allah ya saka masu da mafificin Alherinsa, ya sa Aljannah ta zama makomar su, Amin.

- Ba zan iya tuya in manta da albasa ba, ina miqa godiyata ga abokan karatuna, musamman Shamsuddeen Bello Hamma'ali da Asma'u Farouk da Habibullah Mustapha da Musa Jega da Jamilu Abbas da Mubarak Balarabe da Aminu pele da dai waxanda ban samu ambatowa ba, na gode da irin gudummuwar da kuka ba ni wajen shawarwari a kan wannan bincike, na gode Allah ya biya ku da mafificin Alherinsa.
- Har ila yau ina miqa godiyata ga yayana abin qaunata abin alfahari wato Alh. Muhammad Masarana Hassan da Alh. Mustapha Hassan Bazzah da Sadiq Hassan Bazzah da Junaidu Hassan Bazzah, da kuma Bello Hassan Bazzah da Umar Hassan Bazzah da Amina Hassan Bazzah da kuma Safiya Hassan Bazzah da Surayyah Hassan Bazzah da kuma xan Autanmu Alqasim Hassan Bazzah. Na gode da irin gudummuwar da kuka ba ni, wajen shawarwari a kan karatuna, Allah ya biya ku ya saka muku da mafificin Alherinsa Amin.

BAMBANCI DA KAMANCE TSAKANIN MIYAR GARGAJIYA DA TA ZAMANI

QUMSHIYA

1. Tabbatarwa ii
2. Sadaukarwa..... iii
3. Godiya..... iv

BABI NA XAYA

- 1.0 – Gabatarwa 1
- 1.1 – Bitar ayukkan da suka gabata..... 2
- 1.2 – Hujjar ci gaba da bincike..... 4
- 1.3 – Hanyoyin gudanar da bincike 5
- 1.4 – Muhallin bincike..... 5
- 1.5 – Muhimmancin bincike..... 6
- 1.6 – Naxewa 6

BABI NA BIYU

2.0 Shimfixa	7
2.1- Ma'anar miya.....	7
2.2- Abubuwan da ake tanada wajen haxa miyar gargajiya..	8
2.3- Abubuwan da ake tanada wajen haxa miyar zamani	9
2.4- Sanadaran haxa miyar gargajiya	10
2.5- Sanadaran haxa miyar zamani	11
2.6- Naxewa.....	17

BABI NA UKKU

3.0- Shimfixa.....	18
3.1- Yadda ake dafa miyar gargajiya.....	18
3.2– Yadda ake dafa miyar zamani.....	29
3.3– Bambancin miyar gargajiya da ta zamani.....	41
3.4– Kamance da ake samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani..	43
3.5– Naxewa.....	45

BABI NA HUXU

4.0 Shimfixa.....	46
4.1 – Canje canje da ake samu a miyar gargajiya.....	46
4.2 – Canje canje da ake samu a miyar zamani.....	57
4.3 – Kammalawa.....	58
4.4 – Manazarta	59

BABI NA XAYA

1.0 GABATARWA

Dukkan yabo da godiya sun tabbata ga Allah maxaukakin sarki wanda ya halicci mutum da aljan, ya kuma yi wa xan Adam baiwa wadda bai yi wa sauran halittunsa ba wato ya hore masa harshe domin sadarwa. Wannan aikin zai yi tsokaci ne a kan bambanci da kamance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani. Don haka na sanya wa wannan aikin nawa suna “Bambanci da kamance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani.”

Bugu da qari, na yi qoqarin karkasa wannan aikin har zuwa babi huxu (4). A babi na farko na yi qoqarin gabatar da littafin, abin da Hausawa ke kira waiwaye adon tafiya, wato bitar ayyukkan da suka gabata. Na kalli wasu ayyukkan da Magabata suka yi a kan sana'o'in Hausawa domin ganin inda suka tsaya da kuma dacewa da ci gaba da wannan bincike. Bayan wannan kuma, na yi qoqarin nuna hanyoyin da wannan aikin nawa ya bi domin samun haske na ci gaba da bincike. Daga nan kuma sai muhallin bincike wato iyakokin da wannan bincike zai tsaya, sai kuma muhimmancin bincike duk domin ganin kwalliya ta biya kuxin sabulu.

A babi na biyu na yi qoqarin kawo ma'anar miya, da kuma kayayyakin da ake amfani da su wajen haxa miyar gargajiya da ta zamani. Na uku na yi qoqarin kawo bayani a kan yadda ake dafa miyar gargajiya da ta zamani, a nan ne na yi qoqarin nuna bambanci da kamance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani.

A babi na huxu na kawo canje-canjen da ake samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani kuma a nan ne na kammala aikin nawa ta kawo irin bambanci da kammance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani.

1.1 Bitar ayyukan da suka gabata.

Abu ne da ya wajaba ga kowane irin bincike irin wannan ya yi waiwaye dangane da nazarce-nazarcen da aka gabatar a fagen bincike don ganin abin da masana da manazarta suka gudanar a fagen bincike, wato ko dai a xora a kan wata a qara wa Borno dawaki, hujjar ita ce ban samu wani aiki makammancin nawa ba. A wannan bincike nawa ba'a tsallake irin wannan tsari ba, don haka, na samu karanta wasu aikace aikacen da suka gabata kamar haka;

Murtala Maikuxi da Umaru Haruna Mayana 1989- 1990
Miyar gargajiya ta da da Hausawa ke yi, kundin digirin su na farko

wanda suka gabatar a Jami'ar Usmanu Xanfodiyo Sakkwato. Ni kuma aikin nawa yana Magana ne akan bambanci da kamamance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani.

Calvin, Y. garba (1991) ya rubuta littafi mai suna Sana'oin Gargajiya a Qasar Hausa, marubucin ya yi qoqari qwarai da gaske wajen fito da nau'o'in sana'o'in Hausawa da yawa. To sai dai kasancewar sana'o'in da ya yi nazari na da yawa shi ya sa abin da nake ganin ya ce a sana'ar saqa da xunki bai taka rawar da ta karya kara ba. Sai dai marubucin ya yi qoqarin bayyana sana'o'in Hausawa da dama, idan aka yi la'akari da wannan aikin nawa za'aga yana da bambanci da na shi aikin wato sun bambanta ta fuskar manufarsu.

Habibu Alhassan da Rubi'u, M. Zarruq (1982), sun rubuta littafi mai suna "Zaman Hausawa." A wannan littafi sun yi qoqarin kawo nau'o'in sana'o'in Hausawa Su ma dai kamar C.Y. Garba ne sun gudanar da bincikensu ne a kan sana'o'in Hausawa, daban – daban, to amma ba su tava sana'ar abinci ba. Don haka wannan aikin nawa ya samu hurumin gudanar da shi.

1.2 Hujjar ci gaba da bincike

Idan aka yi la'akari da ayyukan da suka gabata da kuma matsayin wannan miyar ta gargajiya da ta zamani a al'ummar Hausawa sai a ce akwai bambanci tsakanin miyoyin guda biyu, kuma miyar zamani na neman mamaye ta gargajiya saboda abubuwan da zamani ya zo da su sababbi na haxa miya. Don haka in muka yi sakaci za mu tashi wata rana mu rasa samun kayan yin miyar gargajiya sai dai ta zamani. Don haka na yi qudurin wannan aiki ne domin tsokacin xan abin da ya samu na kawo bambanci da kuma kamance da a ke samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani, to amma iya binciken da na gudanar babu wani aiki da aka gudanar makamancin wannan aikin nawa. Saboda haka akwai buqatar ci gaba da gudanar da bincike musamman idan aka yi la'akari da yadda masu gidaje suke fuskantar barazanar zamani kan cefane da irin wahalar da marasa hali ke fuskanta wurin cefane, wasu suna wahala kafin su ciyar da iyalin su wannan shi ne hujjar ci gaba da bincikena.

1.3 Hanyoyin gudanar da bincike

A nan ne za'a yi bayanin yadda bincike zai gudana da kuma hanyoyin da za'a yi amfani da su domin samun bayanai da suka dace. Bayan haka kuma, na yi karance-karance a cikin littattafai da kuma kundaye da mujallu da kuma kafafen watsa labarai. Bugu da qari na yi qoqarin yin fira da mutane musamman tsofaffi waxanda ke yin sana'ar abinci akan yadda suke yin miyar su, wato waxanda suka ga jiya suka ga yau. Haka kuma na yi fira da matasa matan zamani a kan yadda suke yin miyoyin su na zamanin nan. Har ila yau na samu fira da manya-manyan mata masu sayar da abinci da kuma masu yin miyar buki, saboda suna da ra'ayi game da wannan binciken nawa sun nuna gamsuwarsu don babu wani aiki irin wannan ko kuma makamancin nawa. Suna ganin ni ne na farko da na tunkare su da irin wannan aiki na neme su ne don qarin bayani, don haka ina iya cewa masu gidajen abinci sun ba ni tasu irin gudunmuwa sosai.

1.4 MUHALLIN BINCIKE

Muhallin bincike shi ne wuri ko bagiren da aikin zai taqaita a kai, wato wurin da aikin zai tsaya a yayin gudanar da binciken. Don

haka, wannan binciken nawa ba zai tsallake garin Sakkwato ba. Idan aka ce garin Sakkwato to ana nufin unguwannin da ke cikin garin Sakkwato.

1.5 Muhimmancin Bincike

Babu shakka wannan aiki ne mai matuqar muhimmanci ta fuska daban-daban. Aikin zai cika givin da a ke da a wannan fannin ya kuma taka rawa wajen bunqasa ilimi baki xaya. Haka kuma zai iya zama wani abin amfani musamman ga manazarta na gaba masu shawar gudanar da bincike a wannan fanni.

Bugu da qari kuma aikin zai iya taka muhimmiyar rawa wajen bunqasa al'adun Hausawa da kuma wayar wa mutane kai idan an yi amfani da shi. Haka kuma aikin zai dubi irin rawar da miya ke takawa wajen ci gaban rayuwar Al'umma.

1.6 Naxewa

Wannan babin hoto ne na dukkanin aikin da za'a gabatar da kuma hanyoyin da za'a bi domin ganin aikin ya samu kammala cikin nasara. Ma'ana a wannan babi na yi gabatarwa a farko, sannan na duba ayyukan da suka gabaci wannan aiki da kuma hujjar ci gaba da bincike da mahimmancin binciken.

BABI NA BIYU

2.0 Shimfixa

Wannan babi ya fito da ma'anar miya ita kanta da miyar gargajiya da kuma abubuwan da ake amfani da su wajen haxin ta da kuma sanadaran da ke cikin miyar gargajiya da ta zamani duk a cikin wannan babi zan yi bayanin su.

2.1 Ma'anar Miya

Miya dai wata abu ce wadda Bahaushe ya yi amfani da fasahar da Allah ya ba shi ya qiriqiri wata abu da 'ya'yan itatatuwa da makamantan su domin ya yi amfani da su.

Miya dai wata abu ce wadda muka taso muka tarar uwaye da kakanni suna yi, suna kuma amfani da ita. Miya dai ana yin ta ne tare da 'ya'yan itatuwa, da kuma ganyayen itatuwa a haxa su tare domin cin abinci mai buqatar miya. Ita miya dai ana yin ta ne tare domin biyan buqatar rayuwa. Ba kowace miya ake amfani da 'ya'yan itatuwa ba kamar miyar kuka da miyar lalo.

2.2 Abubuwan da ake tanada wajen haxa Miyar Gargajiya

A nan ana nufin kayan da ake amfani da su domin haxa miyar gargajiya ga su kamar haka

1. Murhu
2. Turmi
3. Icce/Makamashi
4. Tavarya
5. Kuyafa
6. Matankaxi
7. Maburkaki

1. Murhu shi ne abin da ake amfani da shi wajen dafa abinci a kan sa.
2. Turmi ko in ce turmi da tavarya shi ne ake saka kayan miya domin a fara daka su kafin a dafa su cikin talle.
3. Maburkaki kuma ana juya miya kar ta cure wuri xaya da shi.

4. Matankaxi kuma ana amfani da shi domin a tankaxe abin da za'a yi miya da shi kamar garin xiyan miya.

2.3 Abubuwan da ake tanada wajen haxa miyar zamani

Wannan suna nufin kayayyakin da ake tanada kafin a haxa miyar zamani.

1. Tukunya

2. Risho – Murhu

3. Butar dafa ruwa

4. Kuyafa

1. Tukunya ita ce kowa ke dafa miya a cikin ta, idan za'a haxa miyar gargajiya ko ta zamani sai an yi amfani da ita domin har-haxa 'ya'yan itatuwa wuri xaya a dafa su.

2. Murhun gargajiya maimakon a yi wahalar hashin wuta da itatuwa sai zamani ya kawo sauqi sai dai kawai ka kunna lagwani da ashana ya kama sai a aza tukunya cikin qanqanen lokaci miya ta dafu ba tare da an wahala wurin nemo makamashi ba.

3. Murhun zamani: Shi murhun zamani haka yake kamar risho amma ya fi risho saurin dafa miya, shi kuma ba sai da lagwani ba kawai dai in har akwai gas to za'a xauko ashana a kunna ta kusa da gas sai ya kama.
4. Butar dafa ruwan zafi: Ita wannan abu ce wadda za ta ba da ruwan zafi cikin qanqanin lokaci ba tare da an wahala ba sai a zuba cikin miya domin ta yi saurin dafuwa.
5. Kuyafa ana amfani da ita domin a juya miya ko ya kasance ta gargajiya ko ta zamani duk ana amfani da kuyafa domin juya miya ko kuma xibar miya.
6. Injimin niqa: Shi injimin niqa abin niqa ne wanda ke taimakawa wajen niqa kayan miya, cikin qanqanin lokaci, shi ne matsayin turmi da tavarya.

2.4 Sanadaran haxa miyar gargajiya

1. Barkono
2. Citta
3. Daddawa

4. Gishiri
5. Wake
6. Gyaxa
7. Kuka
8. Kuvewa
9. Albasa
10. Yakuwa
11. Alaiyahu
12. Xata
13. Ruwa

Waxannan su ne abubuwan da ake haxa miyar gargajiya da su.

2.5 Sanadaran haxa miyar zamani

Nan ne za mu ga xan bambancin da aka samu na kayan haxin miyar gargajiya da ta zamani.

1. Tumatur
2. Tarugu

3. Tattasai
4. Albasa
5. Magi
6. Nama
7. Kifi
8. Mai
9. Citta
10. Xata
11. Gishiri
12. Wake
13. Kori
14. Agushi
15. Busashen kifi
16. Guro
17. Ruwa

Zan yi bayanin waxansu daga cikin kayan cikin miyar da muke samu cikin miyar gargajiya da ta zamani.

1. Barkono

Barkono wani xan tsiro ne da ke fitar da ‘ya’ya ja-jaye a jikin iccen, su kuma jajayen ‘ya’yan suna da wasu qananan ‘ya’ya farare a cikin su. Fararen su ne ke da yaji sosai fiye da jan gidan da suke ciki, kuma su ne irin da ake shukawa don samun barkono.

Akwai barkono iri daban-daban da ake da su a nan Nijeriya. Daga cikin su akwai barkono mai dogayen ‘ya’ya da kuma mai gajerun ‘ya’ya.

2. Citta

Ita citta ana shuka ta ne a wurin da ke da isasshen ruwa, watau ana shukata lokacin damina ko lokacin da ake noman rani. A nan Nijeriya an fi samunta a wajajen zariya da jahar Filato.

Bincike ya nuna cewar akwai citta iri biyu, akwai farar citta, akwai kuma xorawa ita ta fi tsada, ita farar citta da ita ake yin miya.

A qarqashin qasa citta ke fitowa, sannan tana da xan tsawo da rashin faxi kamar ganyen bedi. Ita citta ana haxa ta da barkono da

kanunfari (hancin kaxe) da masoro da kimba a qulqula da daddawa ita ma a daka ta a haxa su da sauran kayan qanshi su ne ake kira kayan miya

3. Gishiri

Hausawa kan ce “gishiri ke gyaran miya, xan-koli qarya yake.” Saboda haka babu yadda za’ a yi miya ta shayu ba tare da an sa mata gishiri ba a ciki, sai dai wata kila a iya shanta hakanan saboda wata rashin lafiya ko lalura kamar ciwon hawan jini. Masu irin wannan cutar ba’ a so suna zure ma gishiri har da ma masu ciwon anta.

4. Wake

Wake wani nau’in abincin Bahaushe ne na yau da kullum. Wake wata qwayar abinci ne wadda ke da qwalfa da xan hanci baqi daga gefe. Ana yin amfani da wake wajen yin abinci daban-daban. Ana shuka wake a qasashen Afrika, ire-iren su suna da dama ana samun su a qasashen afrika ta yamma.

A kan shuka wake ta hanyar zuzzuba qwaya biyu ko ukku a cikin ramukan da aka tona, bayan wata biyu ko ukku yakan qosa, sai a gayyaci mutane a tafi roro. Idan za’ aje roron kowa zai xauki abin

da zai zuba waken da ya roro a ciki. Watau kamar su buhu, ko qwarya da an shiga cikin gona sai kowa ya kama kunya guda yana bin gindin waken yana tsinke 'ya'yan waken da suka qosa yana sakawa cikin buhu.

Muhimmancin wake cikin miya shi ne, wasu suna amfani da shi a matsayin naman miya, musamman idan babu halin sayen naman. Bayan haka kuma yana qarawa miya daxi da kuma kauri, wurin amfani kuwa yana gina jiki.

5. Gyaxa

Gyaxa dai bincike ya nuna cewa ana samunta a mafi yawancin qasashen Afirka, amma asalinta daga qasar Potugal ake shigo da ita a Afrika. Wata majiyar ta ce gyaxa ta samo asali daga qasar Brazil.

Gyaxa qwaya ce qunshen a cikin kwasfa mai kalar ruwan madara da ake kira vawon gyaxa, daga cikin vawon ne da ke ciki za'a tarar da qwaya ja. Gyaxa tana da mai da garxi da kuma qamshi.

Akwai gyaxa iri biyu. Da farko akwai gyaxa mai yaxo wadda rassanta suke yaxo su kwanta qasa kuma 'ya'yan suna liqe ga rassan kuma ba duncuwa suke wuri guda ba.

Amfanin gyaxa cikin miya shi ne tana qarama miya xanxano, ta kuma sanya miyar ta yi maiko da kuma kauri sosai, bayan nan tana gina jiki.

6. Albasa

Albasa tana da ganye tsanwa wanda ake kira lawashi. A tsakiyar ganyen akwai huda wadda babu komai a ciki, ganyen shi ne ke fitowa a waje kowa na gani, amma ainihin ita qwayar albasa a cikin qasa take fitowa a duncu.

Albasa ta fi son wuri mai dausayi shi ya sa an fi shukata a cikin jigawa don ta fi yin qwaya mai girma.

Amfanin albasa a nan shi ne takan gusar da duk wani qarnin nama da kuma gyara sauran kayan miyar da za'ayi amfani dasu, tana kuma qarawa miya daxi da kuma qanshi.

Amfanin albasa ba a miya kawai ya qare ba. A'a har wajen 'yan toye-toye da girke girke da dama ana amfani da ita, saboda amfanin nata ne ya sa Hausawa ke cewa "kada ayi tuya a mance da albasa." Wannan ya nuna irin muhimmancin da albasa ke da shi

7. Alayyahu

Alayyahu yana xaya daga cikin ganyayen da ake amfani da su qasar Hausa don yin miya. Idan an same shi, da ganyen ne ake amfani. Shi dai alayyahu wani ganye ne da ake shukawa a gona ko lambu. Ganyen bai cika faxi ba sai dai tsawo kuma tsanwa ne ga jure ma yanayin damana, haka kuma ana shuka shi a kowane lokacin shekara in dai za'a ba shi isassun ruwa.

8. Xata (Gauta)

Xata akan dasa ta ne, amma daga farko ana shuka ta ne bayan sati xaya ko biyu sai a cire don dasawa a lambu ko a gona. Xata na yin 'ya'ya ne makamanta kamar girman 'ya'yan tumaturi, kuma da hanci irin na tumaturi sai dai abin da ya banbanta su shi ne, tumatur ja ne, ita kuma xata kore-kore ce ko fari-fari.

A kan yi wa masu jego miyar xata su samu xanxanon bakin su da suke jin ba daxi, ana yi musu miyar ne don mayar da jinin da ya zube a lokacin haihuwa.

2.6 Naxewa

A wannan babi an fayyace ma'anar miya ita kanta da kuma abubuwan da ake amfani da su wajen miyar gargajiya da ta zamani. Haka kuma an kawo bayanin waxansu kayan da ake iya samu cikin duk miyoyin guda biyu ma'ana ta gargajiya da ta zamani.

BABI NA UKU

3.0 Shimfixa.

Wannan babi na ukku babi ne da ke bayani akan yadda ake dafa miyar gargajiya. An lissafo waxansu miyoyi na gargarjiya in fadi yadda ake gudanar dasu. Haka kuma yadda ake dafa miyar zamani. Zan lissafo waxansu daga cikin miyoyin zamani in faxi yadda ake shirya su. Bugu da qari wannan babin yana xauke da bambanci da kamance tsakanin miyar gargajiya da ta zamani.

3.1 Yadda ake dafa miyar gargajiya

- Miyar Jar- kasa
- Miyar Lalo
- Miyar Tafasa
- Miyar Batso
- Miyar Xata
- Miyar Save

- Miyar Wake
- Miyar Savorodo
- Miyar Dabge / Taushe

Miyar kwata/jar-qasa

Idan za'a yi miyar kwata ko jar qasa za'a buqaci garin kwata ko na jar qasa dai dai buqata misali idan za'a yi miyar mutun takwas ne to sai a kawo albasa guda madaidaiciya, barkono cikin citta qwara shidda. Kanin fari kar ya wuce xaya zuwa biyu kimba qwaya biyar, sai 'ya'yan miya qwaya huxu da kuma daddawa guda huxu.

Duk kayan yajin nan sai a haxa su wuri xaya cikin turmi a qulqula, idan sun daku, sun zama gari sai a kwashe wannan kayan qanshin a zuba cikin ruwan miya da ke bisa wuta tare da garin kwata ko na jar-kasa. In an zuba sai a kawo gishiri a sa a rufe a bar su su yi ta dafuwa, idan sun dafu za'a ji qamshin kayan miyan nan yana tashi. Idan da hali ana iya sayen naman miya ko qashin miya dai dai qarfin mai gida idan ya dafu sai a qara da wannan naman ko qashin miya daga cikin ruwan miya, watau a tsame su cikin wani kwano domin a samu damar kaxa ita wannan miyar ta kwata ko jar-kasa.

Da zaran an tabbatar da waxannan kayan miya sun dafu, sai a xauko garin kuka ko na guro don a kaxa cikin wannan ruwan miyar da ke kan wuta. Anan sai a sanya maburkaki ana motsa ruwan miyar ana zuba garin kuka nan ko na guro har garin nan ya kaxu watau ya game sosai. Yawan garin kukar ko guro da za'a zuba ya danganci irin kabrin da ake so miyar tayi.

Idan an kaxa sai a bar miyar nan ta xauki xan lokaci kaxan don garin kukar ko na guro ya dafu. Amma sanya ma miyar kwata ko jar-qasa kuka ko guro ba zai hana a kira ta wannan miyar ba, miyar kwata ko jar-qasa, domin dalilin sunan saboda garin kwata ko jar-qasa wurin cin tuwon dawa ko na masara ko na gero ko vula ko tuwon shinkafa.

- Miyar Lalo

Idan za'ayi miyar lalo, sai an nemi ganyen lalo dai-dai buqata a fige shi daga jikin iccen sa a kuma yanka shi qanana-qanana bayan nan sai asa barkono rabi ko citta 'yar kaxan. Kanin fari kwara biyu da kuma kimba guda huxu da 'ya'yan miya qwara uku. Wannan abubuwa duka mun kimanta su ne da cin tuwon mutun shidda.

Za'a xora tukunyar miyar a bisa wuta a zuba ruwa a ciki a tafasa su. Sannan kayan yajin nan sai a qulqulasu, daga nan sai a kwashe a zuba su cikin tukunyar miyar nan. Akan sa daddawa cikin kayan yajin nan da ake qulqula. Sai akawo albasa a yanka ciki, a kuma zuba gishiri gwargwadon buqata.

Da zaran sun dafu za'a ji kamshi yana tashi to sai a dauko ganyen lalon nan bayan an raba shi da iccen shi an kuma yanka shi qanana-qanana, sai a zuba cikin tukunyar a rufe zai yita dafuwa. Akan sanya 'yar guntuwar kanwa a cikin miyar don ganyen lalon nan yayi saurin dafuwa idan lalon ta dafu a sa maburkaki a burkake ganyen lalon nan sai miyar tayi kauri.

Sakamakon wannan aiki shi ne miyar mai kauri mai yauqi kuma ita ake kira miyar lalo. Ana iya cin tuwon dawa ko na shinkafa ko na gero ko na masara, wasu ma suna cin vula da wannan miyar wannan ita ce miyar lalo.

- Miyar Tafasa

In za'ayi miyar tafasa sai an tanadi, garin tafasa dai-dai buqata. Daga nan sai rabin kwashiyar barkono da 'yar citta da kimba da kanin fari da 'ya'yan miya qwara ukku da kuma daddawa.

Da zaran an tanadi abubuwan nan na sama, sai a xora tukunyar bisa wuta a zuba ruwa. Bayan ruwan sun tafasa, sai a qulqula waxannan kayan yajin sai a saka su cikin ruwan zafin nan. A yanka albasa a ciki a kawo gishiri a sanya dai-dai buqata bayan an daidaici sun dafu sai a xauko garin tafasar nan don kaxawa.

Ganyen tafasar ana shanya shi ne ya bushe, sannan a daka shi ya koma gari, a fidda mai laushin don kadawa cikin ruwan miyar nan da ke bisa wuta.

Bayan an qaxa sai a kawo maburkaki a burkake miyar don gudun kada miyar tayi gudaji.

Ana iya amfani da irin miyar da tuwon dawa, na shinkafa da kuma tuwon masara da dai sauransu.

- **Miyar Batso**

Kamar sauran miyoyi, hanyar gudanar da ita miyar batso shi ne, sai an tanadi batso da ruwan batso. Ana samun batso daga ‘ya’yan sure. Akan samo ‘ya’yan sure ne a dake su cikin turmi har sai sun zama gari sannan sai adama garin batson nan sosai, sai a tace ruwan, ruwan da ake daka shi garin kuma sai a zuba cikin tukunya a dafa, idan ya dafu sai a sake dafa shi, ya zama daddawar batso kenan.

Bayan an sami ruwan batso sai a sami ‘yar citta madaidaiciya da barkono makamancin rabin koshiya da kimba qwara biyu da kanunfari kwara biyu da ‘ya’yan miya kwar ukku sai a hada su wuri guda a qulqula tare da daddawa.

Daga nan sai a zuba kayan yajin nan da daddawar batson da aka qulqula a zuba cikin ruwan miyar. Idan da nama sai a zuba, a yanka albasa, a kawo gishiri a zuba dai-dai buqata, sai a rufe tukunyar a barsu, suyi ta dafuwa. Da sun dafu qamshin zai riqa tashi.

Ana iya kaxa garin kuka ko guro a cikin wannan ruwan miyar batso, ana cin tuwon dawa, masara, vula da kuma tuwon shinkafa da irin wannan miyar ta batso.

- Miyar Xata

Miyar xata ana shirya ta ne, ta fuskar tanadar kayayyaki kamar su, xata dai-dai buqata da barkono iya buqata da citta ‘yar kaxan da kaninfari qwara biyu da kimba guda ukku sai ‘ya’yan miya suma guda ukku da kuma daddawa daidai buqata.

Dukkan waxan nan kayan yajin za’a zuba su cikin turmi a qulqule su, daga nan sai a kwashe kayan yajin nan a zuba cikin tukunyar nan da ke bisa wuta. Idan da nama sai a sanya a kuma yanka albasa.

Ita kuma xata idan xanya ake buqata sai a yayyan ka ta qanana-qanana a zuba cikin tukunya, idan kuma busassa ake buqata, sai a sanya ta cikin turmi a daka har ta koma gari, sannan sai a zuba ta cikin tukunya tare da sauran kayan miyar nan, ayi ta dafawa har sai kayan sun fara qamshi. Da sun dafu sai a kawo garin kuka ko na kuvewa watau guro sai a kaxa cikin wannan ruwan miyar ko kuma a shata hakanan.

Ita wannan miya ta xata, mata masu jego suke amfani da ita, don tana yi musu maganin ciwon ciki, tana kuma taimakon jinjirin da aka haifa yayi bayan gida ko kashi cikin sauqi.

- Miyar Save

Idan za'ayi miyar save, sai an tanadi citta 'yar kaxan, 'ya'yan miya su kuma qwara biyu da kaninfari qwara biyu da daddawa da kuma xanyen ganyen kuka. Sai kuma gishiri da kuma jar kasa ko kuma qwata.

Kamar yadda sunan wannan miya ya nuna, ana amfani da xanyen ganyen kuka ne. idan aka xebo ganyen sai a tsige shi, a rabe shi da rassan shi sannan sai a zuba cikin turmi a save shi sosai.

Za'a zuba waxannan kayan yaji da aka ambata a saka su a cikin turmi a qulqula su tare da daddawa. Bayan wannan ne sai a xebo garin kwata ko kuma jar-kasa sai a zuba cikin ruwan zafin da ke bisa wuta. Daga nan sai a zuba qulqulen kayan miyar da akayi cikin wannan tukunyar, sai a ci gaba da dafuwar su har sai an tabbatar da sun dafu. Akan iya sanya albasa da kuma gishiri, sai a kawo ganyen kukan nan da aka save a haxa da sauran kayan miyar nan da ke bisa wuta su yita dafuwa. Bayan an lura da cewa sun dafu, sai a kawo maburkaki a burkake miyar, daga nan sai ta yi kauri da yabqi sai a sauke ta.

Ana iya cin tuwon shinkafa da ita, da tuwon dawa da na masara har ma da tuwon gero.

- Miyar Wake

In za'a yi miyar wake akan buqaci wake dai-dai buqata, daga nan sai a nemi su citta 'yar kaxan da kimba da barkono xan kaxan da kaninfari qwara biyu da daddawa da gishiri dai-dai buqata.

Da farko dai ana xebo wake ne a xora bisa wuta, idan ya fara dafuwa sai a sauke shi a zuba cikin turmi a save shi don vare vawon da ke jikinsa. Bayan an save shi sai a wanke a qara mai da shi cikin tukunya a yita dafuwa har sai ya nuna. Akan sa kanwa saboda zai taimaka wajen aiwatar da saurin nunar waken da aka sa.

Daga nan sai a kawo kayan miyan nan da aka riga aka qulqula a zuba su cikin tukunyar miyar nan inda wake yake, a kawo albasa mai xan dama a yanka ciki, a kuma zuba gishiri dai-dai buqata.

Idan an tabbatar da cewar kayan miyan nan sun dafu sai a xauko maburkaki a burkake miyar, wannan itace miyar da wasu suke kiran ta da sunan "tsoka dubu".

Ana cin tuwon dawa da na shinkafa da na gero da vula da dai sauransu da irin wannan miyar.

- Miyar Sovorodo

Idan za'ayi miyar sovorodo za a tanadi sovorodo daidai kima wato, daidai buqata, sai kuma a tanadi su citta'yar kima da kimba ita ma 'yar kaxan da kaninfari qwara biyu da barkono ita ma 'yar kaxan da 'ya'yan miya daidai buqata da kuma daddawa da kuma gishiri sai a qulqula wadan nan kayayyan yajin.

Miyar sovorodo ana yin ta ne da sovorodo xanye ko busasshe. Saboda haka za'a samo sovorodon daidai a zuba cikin ruwan zafi a wanke don rage masa tsami, da kuma tsabtace shi.

Waxannan kayan yaji kuma tare da daddawa sai a zuba su cikin tukunyar da ke bisa wuta. Bayan nan sai a dauko sovorodon nan a zuba cikin ruwan miyar a kawo gishiri a zuba. Daga nan idan akwai naman miya sai a sanya, a kuma kawo garin kwata daidai buqata a zuba a ciki sai a barsu sai sun dafu. Daga qarshe ana iya kawo ganyen alayyafu a zuba cikin wannan miyar. Bayan xan lokaci kaxan sai a xanxana miyar aji idan komi yayi daidai sai a sauke miyar.

Ana iya amfani da wannan miya wajen cin tuwon dawa ko na shinkafa ko vula da waina (masa) da dai sauransu.

- Miyar Dabge

A wajen haxa miyar dabge ana bukatar nama isasshe sai kuma su barkono daidai buqata da citta ita ma dai dai buqata da kaninfari kwara biyu da kimba ita ma daidai buqata da ‘ya’yan miya suma daidai buqata da kuma gishiri, da man gyada.

Miyar dabge miya ce ta masu hali don tana buqatar nama isasshe da kayan miya masu yawa da kuma man gyada.

Da farko za’ a zuba naman da aka sawo cikin tukunya tare da albasa a yi ta dafuwa, idan naman ya dafu sai a suke. Daga nan sai a qulqula kayan yajin nan sai a sake mai da naman sai a kawo kayan yajin nan da aka qulqula a zuba cikin naman, sai kuma a kawo gishiri a zuba cikin tukunyar daidai buqata a basu su yi ta dafuwa. Idan an tabbatar sun dafu sai a kawo man gyada a zuba ciki.

Bayan an zuba mai sai a bar miyar nan ta yi ta dafuwa, sai an tabbatar da naman ya dafu tibis, sauran kayan miya sun dafu kuma komi yaji ta daga nan sai a sauke wannan miya.

Ana cin waina (masa), ko shinkafa da wannan miyar ta dabge, wannan it ace miyar dabge.

3.2 Yadda ake haxa miyar zamani

Yadda ake haxa miyar zamani daban yake da ta gargajiya saboda ita miyar gargajiya ita ce aka gada kaka da kakanni, ita muka taso muka iske daga cikin miyan zamani zan kawo su in bada bayanin yadda ake yin su.

- Miyar tumatur
- Miyar kuvewa
- Miyar ganye
- Miyar farfesun kaza
- Miyan agushi
- Miyar Agbono
- Miyar tumatur

Kayan haxin miyar tumatur sun dangan ta da yawan mutanen da ake shirya miyar domin su don haka ga bayanin kayan haxin miyar mutum biyu.

- Tumatur qwara ashirin
- Tattasai qwara takwas

- Tarugu qwara biyar
- Qatanyar albasa qwara daya
- Tafarnuwa uku amma ba dole bane
- Nama daidai buqata
- Magi guda goma
- Farin magi daidai buqata
- Gishiri daidai buqata
- Kayan qamshi na zamani na kamfani
- Kayan qamshi na kamfani mai kamar yaji tumatur
- Ruwa daidai buqata

Yadda ake dafa miyar, shi ne za'a wanke naman a saka cikin tukunya, a qara magi huxu da farin magi cokali xaya da thyme da kuma kori dukkanninsu cokali daya daya, sai a zuba albasa ciki bayan an yankata qanana-qanana, a zuba ruwa kofi hudu sai a dafa su a ba su minti goma sha huxu. A nemo tukunya ta daban a zuba man gyaxa sai a zuba albasa ciki, ita albasa za ta qarama miyar qamshi da kuma daxi. Bayan hakanan sai a zuba ita kazar a ciki a ba

ta minti uku zuwa biyar. Cikin wannan tukunyar za'a qara man gyaxa a zuba kayan miyar da aka niqa cikin tukunyar a basu aqalla minti uku, sai kafin su ida dafuwa sai a zuba kanwa daidai buqata da gishiri, magi qwara shidda za'a bar su har su dafu su fara qanshi sai a duba idan mai ya kai sama ya taso to miyar ta dafu.

Ita wannan miyar ta tumatur ana cin shinkafa da ita.

Miyar Kuvewa

Kayan Haxin miyar kuvewa

- Tumatur qwara Bakwai
- Attarugu qwara hudu
- Albasa qwara xaya babba
- Tafarnuwa qwara uku
- Nama
- Man gyaxa
- Kuvewa daidai buqata
- Magi tara

- Farin magi
- Daddawa
- Gishiri
- Kori
- Garin qamshi
- Kanwa
- Citta qwara xaya

Su kayan miyar za'a niqa su, a wanke naman a saka kazar huxu farin magi cokali xaya, gishiri cokali xaya shi ma sai a yanka albasa ciki qanana-qanana sai a zuba kofi ukku na ruwa duk cikin wannan tukunyar sai a bar su su dafu na minti biyar.

Cikin wannan tukunyar da ake dafuwa da ita za'a qara man gyaxa dai dai bukatar wannan miyar a qara saka albasa ciki da su kaninfari da citta saboda wannan miyar ta yi qamshi. Daga baya sai a zuba kuvewar saboda ita ba ta da wuyar dafuwa idan an saka ta sai a qara kanwa ciki a bar ta ta dafu kamar zuwa minti goma idan aka buxe za'a ga miyar ta yi kabri.

Ita wannan miyar ta kuvewa ana cin ta ne da tuwo, vula, tuwon dawa, tuwon masara.

Miyar Ganye

Kayan haxin miyar ganye na mutum biyu

- Tumatur qwara goma sha biyar
- Tattasai qwara bakwai
- Attarugu qwara biyar
- Albasa babba qwara daya ko biyu
- Tafarnuwa ukku

Dukkanninsu sai a haxe su wuri xaya a niqa su.

- Sai shi ganyen na alaiyahu ko ganyen sure
- Man gyaxa
- Kanwa
- Citta

Miyar Farfesun Kaza

- Kayan haxi
- Kaza qwara xaya babba
- Tattasai qwara takwas
- Attarugu qwara shidda
- Albasa babba qwara daya
- Tafarnuwa qwara huxu

Sai a niqa ko a markaxa kayan miyar tare da tafarnuwar, sai kuma su, citta, kanimfari da gyaxar miya, gishiri, kori, farin magi, ruwa, dankalin turawa.

Za'a fere su a yanka su qanana-qanana

Yadda ake dafa miyar.

Za'a wanke kazar a yanka ta a zuba cikin tukunyar da ke kan wuta a zuba ruwa daidai bukata, a zuba magi qwara huxu a ciki, farin magi cokali xaya, gishiri cokali xaya qarami sai a zuba albasa ciki, sai a bar su su dafu zuwa minti biyar.

Cikin wannan tukunyar za'a zuba mai luddai qarami xaya sai a qara albasa sama qara tafasa zuwa minti biyar, sai a zube kayan miyar da aka niqa a bar su soyu zuwa minti biyar, sai a zuba kanwa rabin cokali, sai a zuba dankalin turawa a bar miyar ta dafu zuwa minti biyar, wannan ita ce miyar farfesu, ana cin ta da kowane kalar abinci.

Waxannan su ne kayan miyar farfesu na mutum biyu:

- Gyaxar miya guda ukku
- Magi qwara goma
- Farin magi
- Kori
- Gishiri
- Sai ruwa

Yadda za'a gudanar da miyar taushe:

Za'a wanke shi ganyen alaiyahu ko sure, a wanke nama ko kaza, sai a fara tafasa naman gwargwadon buqata, bayan naman ya dafu sai a zuba kayan miyar a ciki tare da kara mata mai dai dai

buqata a zuba magi da kori da thyme, sai kuma a yanka albasa cikin qanana-qanana sai a bar su dafu zuwa minti biyar.

Duk cikin wannan tukunyar za'a qara saka kanwa bayan miyar ta fara dafuwa kayan da aka saka sun fara dafuwa, komai da aka saka xanxanon shi ya ji, sai a zuba wannan ganyen ciki gwargwadon buqata.

Idan aka duba aka ga man ya taso sama to miyar ta dafu kenan.

Miyar ganye ana cin ta da tuwon shinkafa ko tuwon masara ko kuma tuwon dawa wasu ma na cin miyar ganye da vula saboda miyar tana da kauri kauri.

Miyar Egusi

Sinadaran haxin miyar Egusi na mutum biyu

- Tumatur qwara goma sha biyar
- Tattasai qwara bakwai
- Attarugu qwara biyar

- Albasa babba qwara xaya
- Tafarnuwa qwara uku

Sai a niqa su.

- Egusi kofi xaya da rabi wanda aka daka
- Nama dai dai buqata
- Alaiyahu
- Sure
- Daddawa
- Man gyaxa
- Kanwa
- Gishiri
- Magi qwara goma
- Farin magi
- Kanunfari cokali xaya qarami
- Gyaxar miya qwara uku

- Kori
- Garin qamshi

Za'a wanke naman ko kazar ko kuma kifi duk abinda ya samu cikin su a zuba su cikin tukunya, a zuba magi qwara huxu a ciki, sai a zuba gishiri qaramin cokali guda da rabi, sai thyme shi ma qaramin cokali da rabi sai a zuba albasa ciki amma yankakka sai a rufe tukunyar a bar su su dafu kamar kimanin minti biyar.

Cikin wannan tukunyar za'a zuba babban cokalin mai a ciki, sai a qara albasa a bar su har su xan soyu sai a zuba egusi ciki motsa shi har ya fara kauri. Sai a saka kayan miyan da aka niqa a ciki, sai mu bar su su dafu kamar zuwa minti huxu, a cikin tukunyar, za'a qara da kanwa qaramin cokali saboda kanwa tana ragewa miya tsami qaramin cokalin gishiri shi ma, da farin magi da gyaxar miyar da aka dake ko niqa, citta da kuma kanufari sai a barshi ya dafu kamar zuwa minti hudu saboda suna qara ma miya xanxano. Sai a yanka alaiyahu qanana-qanana a qara su cikin wannan tukunyar ta miyar, sai a rufe a bar su su dafu kamar na minti biyar.

Da zarar an kula cewa mai ya fara tasowa sama, ko ince mai ya taso to wannan miyar dafu. Ita miyar egusi ana cinta da tuwon shinkafa, ko sakwara.

Miyar Ogbono

Shi ogbono 'ya'yan itatuwa ne na daji da ake samu kusa ga ruwa, kuma ita wannan miyar ta samo asali daga qabilar Yarbawa, Hausawa sun aro miyar ne daga Yarbawa saboda zamantakewar da ta shiga tsakanin su.

Sanadaran haxin miyar Ogbono

- Nama
- Ganda
- Qoda
- Albasa
- Mai
- Yaji busasshe

- Busasshen kifi
- Magi
- Gishiri
- Ruwa

Za'a wanke naman a zuba cikin tukunyar da ke bisa wuta za'a zuba albasa yankakka da ruwa sai bar su su dafu zuwa minti biyar, sai a zuba wannan busasshen kifi tare da busasshen yajin da kuma kayan miyar, sai daga baya a qara zuba albasa wanda aka yanka qanana-qanana a zuba gishiri da kuma magi dai-dai buqata a bar su su dafu zuwa minti huxu.

Bayan an bar komi ya yi da yake cikin tukunyar sai a xauko wannan ganyen ogbono wanda aka wanke kuma aka yanka shi qanana-qanana a zuba shi cikin wannan tukunyar abars hi ya dafu tsawon minti biyar, idan aka duba ya yi kauri mai kuma ya taso to wannan miyar ta dafu kenan.

A na cin miyar ogbono da amala, tuwon dawa, wasu Hausawanmu ma suna cinta da tuwon shinkafa.

3.3 Bambancin miyar gargajiya da ta zamani

Dangane da firar da nayi da mata masu sayar da abinci waxanda suka ga jiya da yau, sun nuna min cewa bambancin tsakanin miyar gargajiya da ta zamani, abun ba a voye yake ba a fili yake.

Idan muka fara ta gefen kayan miya za muga cewa akwai bambanci sosai saboda can inda aka fito Bahausha ba ruwansa da saka nama a cikin miyar sa ko kuma mai ko kori da dai sauran kayan miyar da ake amfani da su ta gefen kayan dafa miyar. Kuma ita miyar gargajiya ana dafa ta ne kan murhu wato saman makamashi ko in ce itace, yanzu kuma Bature ya kawo muna Gas wata hanya mafi sauki wurin dafa miya, kuma akan ga idan mun lura miya ta fi xanxano saboda qaurin itace ba ya shiga ciki.

Rashin isassun kayan haxa miya ta zamani a can da shi ya sa Bahausha bai damu ya saka su kabeji ciki ba da su karas cikin miyarsa, yanzu zamani ya zo muna da kayan yin miya a sauqaqe kamar su tumaturin gwango ga su waken gwango kifin gwango da dai sauransu.

Faxakarwa

Miyar gargajiya ta fi ba da lafiya a binciken da na yi, na tambayi wani qwararren likita mai suna Dr. Namadina wanda ke da assibiti a nan Mabera mai suna Freehand a cikin Jahar Sakkwato.

Likitan ya ce idan mun lura ita miyar gargajiya ba ta da mai ko kuma kayan qyal qyali a ciki masu haifar da wata cuta, idan aka kwatanta ta miyar zamani.

Zamananci ya zo muna da magi kala kala waxanda ana zuba su a cikin miya domin ta yi xanxano mai daxi, miyoyin mu na da babu ruwanmu da sa magi ko wasu kayan qyalqyali iyakaci kawai a saka gishiri a cikin miyar sai kuma ‘yan abubuwan da suka sawwaqa na gargajiya kamar daudawar batso, da sauransu.

3.4 Kamancen da ake samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani

Akwai kamancen da ake samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani, sai dai kamancen ba ya da yawa.

Ita miyar gargajiya da yawa ake yin ta, ta yanzu kuwa dai-dai ake yin ta saboda akan ce idan miya tayi kaxan ta fi daxi, miyar

gargajiya ana barin ta kan wuta ta yi kimanin awa biyu ta dafu sosai ta yanzu kuwa xaya bata akan wuta.

A can da miyar gargajiya ana sa mata abubuwa kamar haka

- Daddawa maiyawa
- Albasa
- Manja
- Nama
- Manshanu
- Gishiri
- Kaninfari
- Citta
- Ruwa

Ita kuma miyar yanzu kamancin baida wani wani yawa, ana sa mata abubuwa kamar haka wurin dafuwa

- Daddawa kaxan

- Albasa
- Man gyada
- Nama
- Gishiri
- Citta ba dole ba
- Kori
- Garin Qamshi
- Maji
- Ruwa

Waxannan suna daga cikin kamancen da ake samu tsakanin miyoyin biyu, wasu kayan da ake sawa cikin miyar ana samun su cikin kowace.

Miyar gargajiya ana dafa ta ne kan Murhu ta zamani kuma akwai sababbin abubuwa da zamani ya zo da su qari da waxan da aka sani ga gargajiya, wato murhu da itace.

3.5 Naxewa

A takaice wannan babi ya tavo vingarori da dama, kamar yadda ake dafa miyar gargajiya da ta zamani da kuma bambanci da kamancen da ake samu tsakanin miyoyin biyu.

BABI NA HUXU

4.0 Shimfixa

Wannan babi na huxu ya qunshi canje - canjen da ake samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani, wato sababbin abubuwa na zamani da suka shigo cikin miyar gargajiya. Har ila yau ita miyar gargajiya sunan ta bai canja ba, miyar gargajiya ake kiranta.

Yanzu akwai canje - canje masu yawa da aka samu dangane da yadda ake miyar gargajiya saboda zamani ya zo da sababbin abubuwa. Tasirin waxannan abubuwa ya sanya yanzu tun daga kayan miyar har a zuwa kayan da ake buqata wajen gudanar da waxannan miyoyin na zamani da gargajiya sun samu sauyi, kamar dai yadda in kixa ya canja rawa ma take canjawa.

4.1 Canje - canjen da aka samu wajen shirya miyan gargajiya

Wani abu mai muhimmanci da ya canja miyar gargajiya shi ne xanxanon ta a baki ya canza baki xaya shigowar zamani ya sa xanxanon miyar ya canja. Wannan kuma yana da alaqa da irin kayan miyar da ake amfani da su yanzu sunfi na wancan zamani daxi. Ba don komai ya sana'a ce haka ba, sai don ganin yadda tumaturi da tattasai da attarugu suka sanya miyar wannan zamani daxi da kuma

xanxano. Amma wannan ba yana nufin a da babu waxannan kayan miyar ba, a'a akwai su sai dai ba su yi yawa ba kuma kamar yanzu.

Haka nan ma ta fuskar kayan aiki ma miya ta samu canje – canje. A nan za'a lura da cewar kamar yadda aka ba da qarfi a wajen karmami a wancan zamani yanzu kuma an duqufa ne wajen amfani da icce a matsayin abin qonawa, kamar dai yadda za'a gani nan gaba. Su kan su tukwanen da murafu da su koshiyar miya da ake yin amfani da su a zamanin da, yanzu duk an canja su zuwa qarfe ko na sanholama maimakon na qasa da ake yi da su a da, waxanda ke da saurin fashewa da rashin daxin aiki.

Daga bayanin irin miyar da ake yin su wani lokaci saboda canjin yanayi, sai ka ga tsirren da akan tanada don yin su babu su, ko kuma wani lokaci za'a ga aiwatar da su wani aiki ne ja, don haka da yake an samu madadin su sai a qyale su a komawa abin da ke da sauqi. Wasu miyoyin ba su vace ba, amma dai yadda ake gudanar da su a yanzu ya sha bamban da yadda ake yi a da watau a nan ana nufin kamar yadda ake yin miyar kuka ko kuvewa a da, to a wannan zamani ta sami qarin sanadarai kamar su manja da magi da sauransu.

Wannan juyin waina da aka samu a wajen miya ya shafi yawancin birni da qauye.

Wasu kuma suna nan ana yin su yadda suke tun farkon asali, watau kayan da ake haxa su da hanyar gudanarwar duk na asali ne ba su canja ba, misali idan aka shiga wasu qauyukka za'a ga har yanzu su hanya da ta gargajiya suke bi ta amfani da kayan qamshi da albasa da daddawa wajen yin miya. Misali firar da na yi da Hajiya Kulu matar Sarkin Sudan Muhammadu Bello da Hajiya Huse Bazza da kuma Amina Bazza inda suka nuna cewa har yanzu a qauyuka da kayan qamshi suke amfani wajen yin miya. Wannan ya nuna ke nan har yanzu akwai wasu qauyukan da ke bin waccan hanya ta gargajiya wajen yin miya.

Kamar dai yadda bayani ya gabata canje-canje da aka samu sun zo ne ta fuskoki da dama. Saboda haka zan fara kawo canje canjen da aka samu ta fuskar kayan miya, sannan daga baya in kawo canji ta fuskar kayan aiki.

Kayan Qamshi

Kafin in zurfafa ga bayani, Sai na amsa wasu tambayoyi guda uku, watau mene ne kayan qamshi? Sai tambaya ta biyu shin waxanne abubuwa ne da ake kira kayan qamshi? Ta uku mene ne dalilin saka musu wannan sunan?

To kayan qamshi dai wasu tsirrai ne da ‘yan koli ke saidawa, waxanda mutane ke amfanui da su wajen harkokin su na abinci na yau da kullum shi kuwa xan koli shi ne mai sayar da, kaninfari da citta da tashhi da kimba d a’ya’yan miya da sauransu.

Dalilin da ya sa ake kiransu kayan qamshi shi ne, dukkan kayayyakin da ake kira kayan qamshi idan mutum ya duba za ya ji su da qamshi sa’annan duk inda akeyin amfani da su wajen abinci za’aji wannan abincin yana qamshi, qamshi irin na abinci amma ba na turare ba.

Irin waxannan kayan miyar da ake amfani da su yanzu, a da ba’a noma su a nan qasar, daga baya ne ake fara samun irinsu aka fara shuka su a nan Nijeria. Asalin tattasai da qubewa mutanen qasar

Asia ne suke noma su, shi kuma tumaturi daga kudancin Amurika, ita kuma albasa asalinta daga qasar Masar ta samo asali.

A maimakon yadda ake qulqula kayan qamshi cikin turmi, a zuba cikin ruwa a yi ta dafuwar su. Da tafiya ta yi tafiya sai Turawan mulkin mallaka suka zo qasar Hausa da niyyar yaxa addinin kirista da yawon buxe ido sai suka fara canja zamani, hanya amfani sababbin na'urorin markaxa kayan miya, ta amfani da wutar lantarki. Yanzu wasu gidajen suna amfani da qananan na'urorin markaxe da aka kawo musamman don amfanin gidaje. Waxanda Allah bai hore musu ba sai su kai a niqa musu su biya kuxi a yi musu, wannan ya taimaka wajen sauqaqa shirya miya.

Jar qasa ko kwata

Kamar yadda babi na biyu ya nuna mutaen da ke amfani da jar qasa ko kwata a maimakon man gyaxa duk da cewa a wannan lokaci Hasuawa suna da gyaxa, kuma suna fitar da man gyaxa, sai dai basu damu da yin sa ba sosai, ammma yanzu man gyaxa da man ja sun amsu da jama'ar Hasuawa, don sun fahinci amfanin sa a cikin miya.

Ita kuma jar qasa da iccen kwata sun fara vacewa, watau an rage amfani da su saboda inda ake zuwa a tono su a wancan zamani babu su yanzu, duk sun fara qaura, dalili kuwa shi ne, wasu duk an tone su, shi kuma iccen kwata an sare, itatuwa duk sun mutu, wasu kuma ba, su qara tsire ba don haka yanzu ba a kowane, wuri ne za'a iya samun su ba, kuma zamani ya zo da madadin su.

Wani dalili kuma daya kawo kwata da jar qasa suka vace shi ne, wahalar da ke akwai dangane da samun waxannan abubuwa, domin idan aka duba a cikin babi na uku bayani ya nuna irin wahalar da akan sha kafin miyar kwata jar-qasa ta zama miya, kuma mutane sun lura cewa miyar manja yafi kwata ko jar-qasa xanxano, haka kuma ko ga ido man gyaxa da manja sunfi garin kwata ko

garin jar-qasa. Wannan ya sanya kowa ya koma ma amfani da man ja da man gyaxa.

Tarihi ya nuna cewa, tun can asali Hausawa suna amfani da man gyaxa, sai dai ba'a wajen miya aka cika amfani da shi ba, galibi an fi amfani da shi wajen 'yan toye-toye kamar su qosai, waina da nama, sai kuma wani lokaci idan za'a yi miyar dage-dage akan sanya man gyaxa don miyar ta yi daxi da kyau ga ido.

Bayan da tafiya ta yi tafiya, zamani ya fara canjawa, kawunan mutane suka qara wayewa, sai waccan jita-jita da shairi da ake yi ma manja ya vace, sai ya kasance yanzu gidaje, da yawa da manja suke amfani.

Gishiri

Gishiri yana qara ma miya xanxano, don haka miya ba ta shayuwu idan babu gishiri, wato ke nan tun da can ana amfani da shi wajen yin miya. Idan ka ga wanda bai shan gishiri yanzu, to sai dai wanda ke da wata cuta wanda likita zai ba shi shawara da ya daina shan gishiri don qarin lafiyarsa. Idan har an samu hakan to za ka taras wannan mutum an dai taimaka masa masshi don kafin baqin ya daure ya riqa cin abinci haka za'a daxe kuma za'a sha wuya.

Gishirin wancen zamani ya xan sha bamban da na wannan zamani, domin shi ba na wancan zamanin duqule-dunqule ake yin sa kuma bai coka fari ba idan ka ganshi kamar kanwa. Gishirin wancan zamanin da na wannan zamanin dukan su xanxanon su xaya ne.

Daddawa

Ita kuma daddawa da kalwa ake yin ta, ita kuma kalwa ana samunta daga ‘ya’yan xorawa ne, sai a sarrafa ‘ya’yan su koma daddawa (Dubi bayani a babi na ukku).

Idan aka sanya daddawa cikin miya xanxanonta yakan qaru kamar an sanyawa miyar romon nama, xanxanon miyar kuma kana iya kwatanta shi da xanxanon da za ta yi idan aka sanya mata nama. Wannan ya sanya idan maigida yana da hali sai ya sayi daddawa a sanya a miyar gidansa. Zaqin daddawa kan sa mutum ya manta da ba’a sanya naman miya ba saboda daxi.

Daga samun canjin zamani, watau wasu abubuwa suka shigo qasar Hausawa ta fannoni da dama, sai aka samu a vangaren girke girke ma an samu wannan canji don haka, miyar Hausawa ma ta samu wannan canji wato wasu abubuwa baqi sun shigo an kuma karve su ana amfani da su wajen yin miya, maimakon daddawa da romon nama da yawaita gishiri a

cikin miya, sai wani sabon abu ya fito da ake kira magi kafi zabo, E-loan, Baidan, Raiko, Ajino Moto da dai sauransu.

Magi wani duncule ne ake amfani dashi wajen yin miya don qarawa miya xanxano da qamshi. Zuwan magi ne aka rage amfani da gishiri da yawa sosai saboda magi abu ne mai sanya miya ta yi kyau kuma ya qara mata xanxano mai daxi, ba ma sai na saka nama ba, kuma yana qunshe da gishirin.

Waken miya

Dabara ba ta qare wa malam Bahaushe, ba don haka dabaru iri daban daban yakan yi amfani da su don shirya abinci a cikin sauqi. Saboda haka ne don yin miya mai daxi a cikin sauqi ba tare da an sa naman miya ba, sai Bahaushe ya qirqiro wata hanya ta sa wake cikin miya ba tare da an wahalar da kai wajen sa nama ba.

Dalilin saka wake cikin miya shi ne yana kwantar ma masu cin abinci hankali saboda shi wake anan dafa shi ne a sa cikin miya bayan ta dafu sai a rinqa tsamo shi ko ana haxawa da abinci ana ci kamar ana cin nama, matsayin wake acikin miya shi ne don magance kwaxayin nama.

Karmami ko icce

Kamar yadda bayani ya gabata ta fuskar kayan aiki muna iya fara bayanin mu da canjin da aka samu ta yadda ake fura wuta a zamanin da, da kuma yadda ake fara yinta ta yanzu saboda tasirin zamani da baqin abubuwa da suka kawo wannan canje-canjen wajen fura wuta.

A zamanin da an fi amfani da karmami wajen fura wuta karmami shi ne dan yaye-yaye da ake zuwa gona a yi wanda ya qunshi su kara, wawon kara, da su toton masara da dai sauransu. Waxannan abubuwan su ne ake fura wuta da su don a samu a dafa miyar gargajiya.

Itace kuma ana amfani da su a zamanin da sai dai anfi amfani da karmami, saboda karmami ya fi sauqin samu, kuma miyar da ake yi wancan lokacin ba ta da wuyar dafuwa saboda kayan yin miyar ba su da wuyar dafuwa. Amma yanzu kayan miyar da ake amfani dasu. watau su tumatur da tattasai da tarugu da qubewa suna da tauri sosai, saboda haka wajen dafuwarsu anan daukar lokaci sosai, wanda idan da karmami ne za ta fi daxewa miyar ba ta dafu ba.

Canjin da murahu da tukane suka samu.

Da Turawan suka zo qasar nan cikin abubuwan da suka kawo har da kayan girki, sai suka kawo mana tukanen girki na kwano da sanholama waxanda ke da kwari da rashin naushi da kuma dakin aiki

don haka sai aka maida hankali wajen amfani da waxannan tukane, yanzu yawancin gidaje duk da irin waxanna tukane ake amfani da su.

Kuyafar Miya

Kuyafar miya yana da irin nashi muhimmanci wajen yin miya. Hakanan kuma canje-canjen sun shafi wannan fanni domin kuwa ludden miya da ake amfani shi yanzu bashi ake amfani ba a da.

A gargajiyance ana amfani ne da kuyafan itace a matsayin ludden miya watau koshiya ko kuma a yi amfani da kuyafa a matsayin ludden miya kamar dai ludden shan fura da ake amfani da shi yanzu.

Amma yanzu an samu wasu sabbin hanyoyi na yin ludden miya. An samu maqera suna qira ludduna na miya da na shan fura da na toye toye da suransu. Irin waxannan ludduna da sanholama ake yin su. Idan an yi su, akan yi masu ‘yan zane dan a qawatar da su.

Yanzu dai saboda canje-canjen da zamani ya kawo hanyar aiwatar da miyar gargajiya ta Hausawa ta canja. Haka nan kuma kayayyakin da ake amfani da su wurin yin miyar ma duk sun canja mu dai a yanzu irin yadda ake fura wuta da irin tukwane da murahu da ake amfani da su da kuma ludduna da ake amfani da su duk sun canja a wannan zamani. Haka kuma mun ga, yadda kayan miyar suka canja, kamar yaadda

tumatur da tarugu da albasa da kuvewa suke taka rawa da hana amfani da kayan qamshi wurin miyar gargajiya ta Hausawa.

4.2 Canje-canje da aka samu miyar zamani

Miyar zamani miya ce wadda ake yi bayan an samu wayewar kai a qasar Hausawa, kuma Turawa su ne asalin waxanda suka zo da salon miyar zamani inda suka kawo muna kayan aiki masu sauqi waxanda sunfi namu qwai da sauqin sarrafawa.

Canje canjen kayan aikin miya

Ita dai miyar zamani ga masu hali, Hausawa sukan ce iya kuxin ka iya shagalinka, to su masu kuxi sun daina amfani da itace kuma sun daina amfani da risho wato wanda ake sawa kalanzir, yanzu da gas da kuma wutar lantarki suke amfani saboda saurin dafuwa da kuma sauqi.

Su kuma kayan miyar idan ba'a son a yi amfani da na gwango akwai injimin niqa xan qarami wanda ake ajewa a cikin kici saboda niqa kayan miya. Su ma tukwanen da ake amfani da su na kamfani ne sun fi saurin dafuwar miya saboda an qara rage musu nauyi, haka suke sakwai sakwai nan danan abun da zaka dafa ya dafu.

Naxewa : A wannan babi na huxu na yi bayani ne kan canje – canjen da ake samu wajen haxa miyar gargajiya.

4.3 Kammalawa

Tabbas komai ya yi farko to qarshe yana zuwa, saboda haka ne nake amfani da wannan dama ta godiya ga Allah da ya ba ni ikon kammala wannan aiki nawa mai taken "Bambanci da Kamance Tsakanin Miyar Gargajiya da ta Zamani".

Babi na farko, babi ne da ke xauke da gabatarwa sannan bitar ayyukan da suka gabata, haka kuma babin na xauke da hujjar ci gaba da bincike, daga nan kuma sai muhimmancin bincike daga qarshe sai naxewa. Babi na biyu ne nayi maganar ma'anar miya da kuma kayayyakin miyar gargajiya da ta zamani. Haka kuma aka yi maganar kayan haxa miyar gargajiya da kuma ta zamani.

Babi na ukku ne na yi magana kan, yadda ake dafa miyar gargajiya da ta zamani, da kuma bambancin da ke tattare da su miyoyin guda biyu. daga qarshe nayi magana kan kamanci da aka samu tsakanin miyar gargajiya da ta zamani. A babi na huxu ne na yi magana kan canje-canjen da ake samu tsakanin miyar gargajiya da kuma miyar zamani.

Manazarta

- Fira da wasu shahararrun masu yin miyar da kuma masu saida abinci.
- Hajiya Huse da Amina (2014-2015).
- Hajiya Kulu tsohuwa ce da ta taga jiya da yau (2014-2015).
- Hajiya maiburuji tsohuwa ce da taga jiya da yau (2014-2015).
- Ifeoma T. Okoro, lifestyle diets cookery, Book published by: Noble Communications Project Mushin Lagos 2015.
- M.F Komolaye da sauransu, Agrcutlurals cience for West African School and Colleges. (University Press Ltd. Ibadan 1978).
- Pathy fuisher and Arnold Bender. The value of food, (Oxford University Press 1979).
- T.A. Philips, An Agricultural note Book, (Longman group Ltd. London, 1977).